

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 19 4 ● 2020

Aantalsontw

● *Kauwen. Foto: Piet Munsterman.*

De broedpopulatie kauwen in de Amsterdamse Waterleiding Duinen (AWD) kent een opmerkelijk verloop. Aanvankelijk broedden zij er in kleine aantallen, namen sterk toe en verdwenen later weer.

Opkomst en neergang

Van oudsher broedden in dit 3.400 ha grote duingebied kauwen. Meestal twee of drie bij elkaar in enkele groepen iepen (*Ulmus sp.*) en populieren (*Populus sp.*), maar soms ook alleen. De populatie was klein en in 1981 werd deze op 10-15 paar geschat (Walters, 1981). Hoewel al sinds 1969 kasten voor bosuilen zijn opgehangen maakten de kauwen daar aanvankelijk geen

gebruik van (Figuur 1). Pas vanaf 1976 worden de eerste kauwen in nestkasten aangetroffen. Na 1982 neemt hun aantal sterk toe tot maximaal 29 paar in de kasten en rond 10-15 paar in holle bomen. Na de komst van de havik als broedvogel in de AWD (1993) neemt het aantal broedgevallen van de kauw snel af en na 2010 is geen enkel broedgeval meer vastgesteld. Ook buiten de nestkasten nam het aantal broedpa-

ren sterk af en worden er tegenwoordig geen nesten van de kauw in de AWD meer aangetroffen. Niet alleen de havik is verantwoordelijk voor deze achteruitgang. Alle iepen zijn door de iepenziekte (Iepenkoegelschwam, *Ophiostoma ulmi s.l.*) verdwenen en sinds zijn komst in 2003 speelt mogelijk ook de boomarter (*Martes martes*) een rol. Tijdens de bloei van de kauwenpopulatie in de AWD zijn veel interessante gegevens verzameld over de broedbiologie van deze vogel.

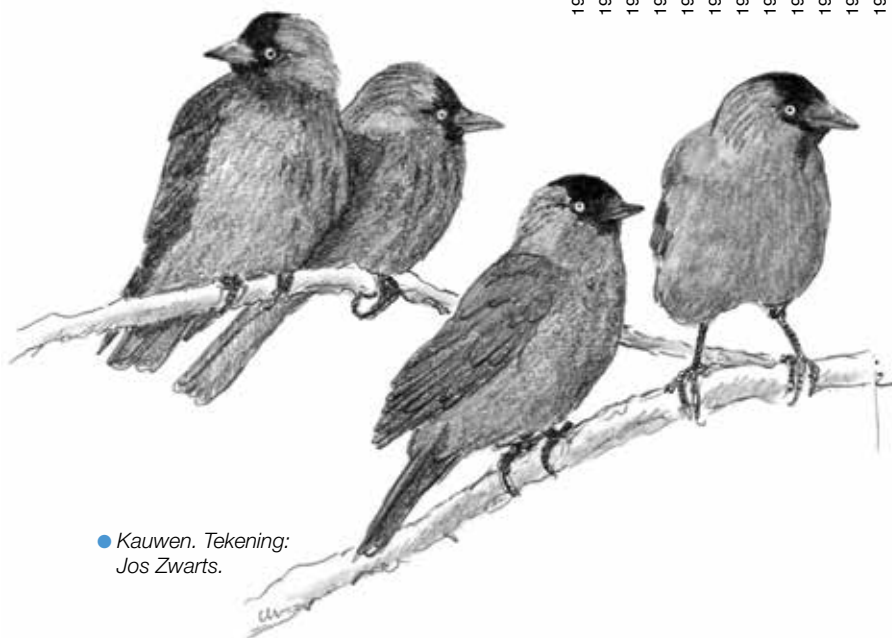
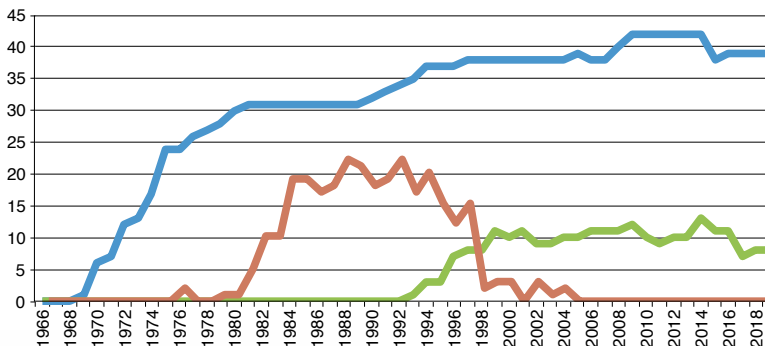
Holenbroeder

De kauw broedt bij voorkeur in hollen, maar is daarin niet kieskeurig (Tabel 1). In bewoonde gebieden

Ontwikkeling kauw in de AWD

● **Figuur 1.** Ontwikkeling aantal nestkasten, bewoning door kauwen en territoria havik in de AWD vanaf 1966.

— kasten
— havik
— kauwen in kast

● **Kauwen.** Tekening: Jos Zwarts.

Nestkast	Aantal
Hol populier (<i>Populus</i>)	306
Hol iep (<i>Ulmus</i>)	35
Hol eik (<i>Quercus</i>)	10
Hol grove den (<i>Pinus sylvestris</i>)	7
Hol wilg (<i>Salix</i>)	2
Hol beuk (<i>Fagus sylvatica</i>)	1
Omgestormde zwarte den (<i>Pinus nigra</i>)	1
Nest ekster	6
Nest eekhoorn (<i>Sciurus vulgaris</i>)	3

● **Tabel 1.** Nestplaatskeuze van de kauw in de AWD, periode 1958-2010 (n=372).

broeden ze gewoonlijk in schoorstenen, onder dakpannen of allerlei holtes in gebouwen. Op de Waddeneilanden en vroeger ook in het Zwa-

Petten waren dit sparren (*species indet.*). In de AWD werd dit slechts in één jaar vastgesteld: in 1990 toen na hevige stormen op meerdere

verlaat voor sanitaire doeleinden of om een prooi van het mannetje over te nemen vallen de takken op de eieren. Aangezien de bosuil niets aan nestbouw doet kan zij bij terugkeer de eieren niet vinden of vrij maken van de takken en wordt het legsel verlaten. Op deze manier werd in sommige jaren bijna de helft van de nesten van de bosuilen verstoord. Tot tweemaal toe vonden we een dode uil onder de berg nestmateriaal van de kauwen. Sommige kauwen moesten deze acties met de dood bekopen (Koning, 1986).

De basis van de nesten wordt gevormd door takken, die de kauwen in enorme hoeveelheden aanslepen.

nenwater, voor de komst van de vos (*Vulpes vulpes*) gebruikten zij hollen van konijnen (*Oryctolagus cuniculus*), vooral als die gelegen waren op vrij steile hellingen. In de AWD hebben wij dit nooit vastgesteld. Soms worden oude nesten van ekster of eekhoorn (*Sciurus vulgaris*) gebruikt. Ook bouwen zij zelf nesten in bomen met dichte takken. Op Texel en in

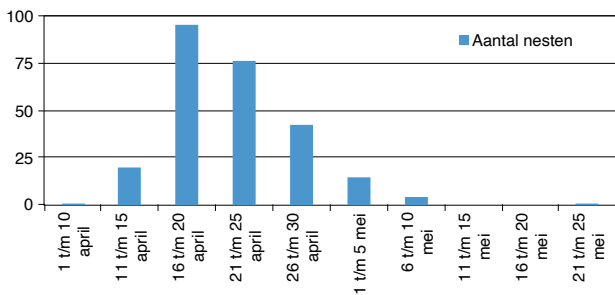
plaatsen zwarte dennen (*Pinus nigra*) tegen elkaar waren aangewaaid en de kruinen een dichte, donkere dekking boden. Kauwen zijn ook goed in staat om nestkasten te kraken waarin al bosuilen broeden, een soort die zich vroeg in het jaar voortplant. Zij doen dit door takjes op de broedende uil te gooien. Als de uil dan in de avond even de kast

Broedtijd

In het duin zien we eigenlijk nooit kauwen die buiten het broedsei-

● *Kauwen. Foto: Fred Koning.*

● *Figuur 2. Legdatum eerste ei van de kauw in de AWD, geschat op basis van de leeftijd van de jongen, periode 1958-2010 (n=254).*

Legselgrootte	1 ei	2 ei	3 ei	4 ei	5 ei	6 ei	7 ei	8 ei
Aantal legfels	0	6	37	89	67	6	0	1

● *Tabel 2. Verdeling legselgrootte van de kauw in de AWD, 1958-2010 (n=206).*

Broedselgrootte	1 jong	2 jong	3 jong	4 jong	5 jong
Aantal nesten	29	59	92	49	5

● *Tabel 3. Verdeling van de broedselgroottes van de kauw in de AWD, 1958-2010 (n=234).*

zoen de nestkasten bezoeken, dit in tegenstelling tot kauwen die in dorpen of steden broeden. In de duinen wordt vanaf begin april aan de nesten gebouwd. Takken vormen de basis daarvan, die de kauwen in enorme hoeveelheden aanslepen. Daarbovenop wordt zachter materiaal gebruikt zoals gras, mos, papieren zakdoekjes, plastic, mest en haar. In de tweede decade van april beginnen de kauwen eieren te leggen. In de onderzoeksperiode werden slechts zes legfels gelegd voor 15 april met als vroegste datum 10 april (Figuur 2).

Legselgrootte

Volgens Röell (1978) is de legselgrootte bij de kauw afhankelijk

van de status in de kolonie en de leeftijd: de gemiddelde legselgrootte van kauwen in Haren (Groningen) was 5,5 ei voor de residente volwassen kauwen (n=57) en 4,7 ei voor de niet residente, meestal jongere vogels (n=29). In de AWD konden we niet van alle nesten de legselgrootte vaststellen omdat veel nesten pas werden gevonden als er zich jongen in bevonden. Ook mislukten een aantal nesten voordat

(Tabel 2). Het enige legsel met acht eieren is met grote waarschijnlijkheid van twee vrouwtjes: de eieren waren verschillend van kleur en bij de controle tijdens het broeden vlogen er twee vogels tegelijk uit de kast (gemiddelde zonder deze: 4,15). De eieren worden om de 24 uur gelegd (Folk, 1968) en het broeden begint op zijn vroegst na het leggen van het tweede of derde ei. De broedduur is 17-19 dagen.

De bezitters van grote legfels waren in de regel succesvoller dan die met kleine legfels.

het legsel voltallig was. Het aantal eieren varieerde van twee tot acht stuks, met een gemiddelde van 4,17

Broedresultaat

In de AWD slaagde 67% van de broedpogingen en werd 2,75 jong

● Nest kauw gebouwd op nest bosuil. Foto: Fred Koning.

● Inhoud nestkast: kauwennest gebouwd op bosuil die dit niet overleefde. AWD, 2-5-1983. Foto: Fred Koning.

per succesvol nest geproduceerd (Figuur 3 en Tabel 3). De bezitters van grote legfels waren in de regel succesvoller dan die met kleine legfels. Van de legfels met vijf eieren slaagde 80%, die van vier eieren 76% en die van drie eieren 65%. De leeftijd van de kauwen speelt een belangrijke rol in de legfelsingrootte en het broedsucces: jonge vogels leggen minder eieren en hebben een lager broedsucces dan oudere dieren (Holyoak, 1967). De broedresultaten voor de AWD komen overeen met studies in Duitsland, Schotland (Chesney, 1986) en Tsjecho-Slowakije (Folk, 1968). Er zijn geen broedresultaten bekend van elders uit Nederland, behalve die van de kolonie kauwen in Ha-

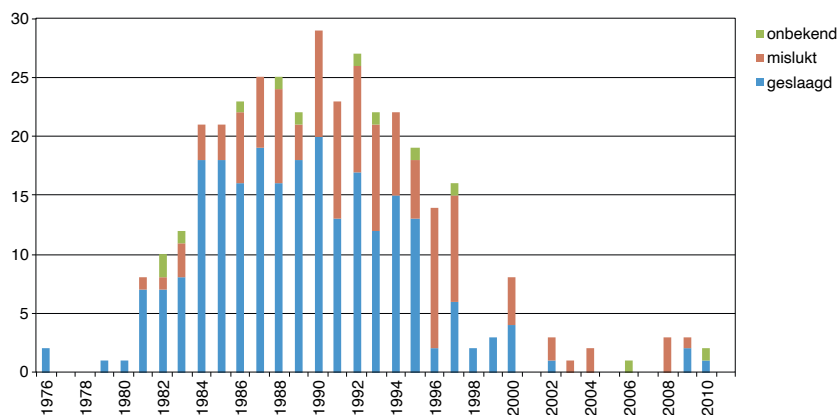
ren door Röell (1978). Daar was de broedselgrootte slechts 1,06 ($n=110$) in een kolonie met dicht bij elkaar geplaatste nestkasten, in een kerktoeren 0,92 ($n=48$) en bij niet in kolonie broedende kauwen 1,35 jong ($n=40$) per geslaagd nest.

Terugmeldingen

Van de 623 in de AWD geringde nestjongen verkregen we slechts 18 terugmeldingen. Vrijwel allemaal uit de dorpen rond de AWD: Heemstede, Bloemendaal, Bennebroek, Lisse, Hillegom, Zandvoort, De Zilk en Noordwijkerhout. Er was één spectaculaire terugmelding van een nestjonge geringd op 11-6-1995. Deze werd geschoten op 24-6-1996 in Hilborough, Norfolk in Groot-Brittannië. Een afstand

van 263 km. Het is heel zelden dat kauwen de Noordzee oversteken. Van de uit Nederland teruggemelde kauwen werden twee vogels geschoten, twee vogels waren verkeersslachtoffers, een werd gepakt door een kat en een vogel zat verward in een net. De meeste vogels werden niet ouder dan enkele jaren maar er waren ook enkele oude knarren bij die leeftijden behaalden van 6 tot 15 jaar!

Fred Koning
Fredkoning@gmail.com
Henk Jan Koning
Henkjanekoning@hotmail.com

● Figuur 3. Broedresultaten van kauwen in nestkasten, AWD (1976-2010).

Literatuur

- CHESNEY, M.C., 1986. The effects of poisoning by alpha-chloralose on the breeding succes of a colony of Jackdaws *Corvus monedula* in Perthshire. Bird Study 33: 196-200.
- FOLK, Č., 1968. Das Nisten und Populationsdynamik der Dohle (*Corvus monedula* L.) in CSSR. Zool. Listy 17: 221-236.
- HOLYOAK, D., 1967. Breeding biology of the Corvidae. Bird Study 14: 153-168.
- KONING, F.J., 1986. Hoe kauwen *Corvus monedula* door bosuilen *Strix aluco* bewoonde nestkasten veroveren. Limosa 59: 91-92.
- RÖELL, A., 1978. Social behaviour of the Jackdaw *Corvus monedula* in relation to its niche. Behaviour 64: 1-124.
- WALTERS, J., 1981. De broedvogels van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Limosa 54: 109-116.